

บทบาทและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักพัฒนาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

THE DESIRABLE CHARACTERISTIC & ROLE OF COMMUNITY DEVELOPMENT OFFICER FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Received: March 27, 2023

Revised: April 11, 2023

Accepted: April 12, 2023

ชูดากานต์ กำจัดภัย^{1*}, จันทรลี มาพุด² และสุวิชัย โกศัยยะวัฒน์²Chudakan kumjudpai^{1*}, Chunchlee Mapudh² and Suwichai Kosaiyawat²

*Corresponding author, E-mail: 55810110@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) บทบาทและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักพัฒนาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน 2) แนวทางการพัฒนาบทบาทและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักพัฒนาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ ผู้นำชุมชนที่ทำงานกับนักพัฒนาชุมชน มีจำนวน 32 คน จาก 4 ภาค ภาคละ 8 คน และผู้ร่วมสนทนากลุ่มมี จำนวน 48 คน จาก 4 ภาค ภาคละ 12 คน ทั่วประเทศ เลือกแบบเจาะจง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้างและแบบคำถามการสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูล คือ วิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า 1) บทบาทของนักพัฒนาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มี 1.1 ด้านการส่งเสริม ประกอบด้วย การส่งเสริมอาชีพ, การส่งเสริมการตลาดจำหน่ายสินค้า, การส่งเสริมการรวมกลุ่ม, การส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการทำแผนชุมชน การเขียนโครงการเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาบุคลากรการส่งเสริมการใช้ภาษาและเทคโนโลยีในการสื่อสารและการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ 1.2 ด้านการสนับสนุน ประกอบด้วย การให้คำปรึกษาและเฝ้าอำนวยความสะดวก, งบประมาณและการประชาสัมพันธ์ 1.3 ด้านการประสานงาน ประกอบด้วย การประสานงานกับผู้นำชุมชน และหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่สามารถช่วยเหลือสนับสนุนการทำงานในชุมชนได้ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักพัฒนาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่ามี 1. ด้านความรู้ความสามารถ ประกอบด้วย มีการเรียนรู้สิ่งใหม่, มีทักษะการถ่ายทอดความรู้ การใช้ภาษาและเทคโนโลยี 2. ด้านบุคลิกภาพ ประกอบด้วย แต่งกายเหมาะสม, มีความสุภาพ, อ่อนน้อมถ่อมตน, มีความคิดบวก, มีมนุษยสัมพันธ์เป็นกันเองกับประชาชนและอาสาสมัคร 3. ด้านการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย รักงานพัฒนาชุมชน, มุ่งมั่นตั้งใจ, ตรงต่อเวลา, เสียสละ, วางตัวเป็นกลางรับฟังความคิดเห็นผู้อื่นและลงพื้นที่สม่ำเสมอ 2) แนวทางการพัฒนาบทบาทและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักพัฒนาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย DEPT D (Development) การพัฒนาคนเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม E (Ethics) การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม P (Participation) การพัฒนาการมีส่วนร่วม T (Technology) การพัฒนาการใช้ภาษาและเทคโนโลยีเพื่อการสื่อสาร

คำสำคัญ : บทบาท, คุณลักษณะที่พึงประสงค์, นักพัฒนาชุมชน, การพัฒนาที่ยั่งยืน

¹ นิสิต ปร.ด., สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา

¹ Ph.D. Student, Department of Education and Social Development, Faculty of Education, Burapha University

² รองศาสตราจารย์, ภาควิชาการอาชีวศึกษาและพัฒนาสังคม, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา

² Assoc. Prof., Department of Vocational Education and Social Development, Faculty of Education, Burapha University

Abstract

The purposes of this research were to study 1) the desirable characteristic and role of community development officer for sustainable development, 2) guideline for enhancing the success of sustainable development of the community. Key informants in this study composed of 32 community leaders who worked collaboratively with community development officers in 4 areas and 48 members from all of country for focus group discussion. To identify the informants, Purposive sampling was applied. The research design in this study was a qualitative approach. Structured interview form and questions for group discussion was tool for data collection. After interviewing the informants, the researcher analyzed the data through the use of content analysis.

This study reported the following findings:

1) Roles of community development officer for sustainable development found that 1.1 Promotion Aspect including career, marketing, group cooperation, community plan development, projects proposal concerning sufficiency economy, personal development & enhance using technology and language for communication, and traditional tourism promotion 1.2 Supporting Aspect in terms of consulting, budgets and sharing information, coaching and facilitator 1.3 Coordinating Aspect consisted of working collaboratively with community leaders and government institutions. This study, additionally, presents three desirable characteristics of community development officers which were 1. possession of knowledge and ability - community development officers should have an expertise in work related to community development and keen to learn new knowledge, 2. personality – community development officers should have good interpersonal skills, dress up and explain things clearly, polite, humble, positive thinking, human relationship & rapport, 3. work behaviors – community development officers should be the people who were willing to work toward goals, loved and understood the nature of community development work, pay attention, punctual, neutral, open-mind, and devoted themselves to the field work.

2) The guidelines for roles and desirable characteristics development in increasing the success of sustainable development composed of DEPT

D (Development)	- Human, Economic & Environment
E (Ethics)	- Ethics & Moral Development
P (Participation)	- Participation Development
T (Technology)	- Technology & Language Development for Communication

Keywords: Role, Desirable characteristic, Community development officer, Sustainable development

บทนำ

การพัฒนาประเทศที่ผ่านมา มุ่งเน้นการพัฒนาด้านความเจริญเติบโตและการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ทำให้การพัฒนาไม่ได้สัดส่วน อีกทั้งการพัฒนามีกำหนดระยะเวลายาวนาน หนึ่งปี และให้ความสำคัญเฉพาะคนในปัจจุบัน ไม่คำนึงถึงการอยู่รอดและการกินดีอยู่ดีของคนในอนาคตร่วมกัน ส่งผลทำให้ชุมชนมีความอ่อนแอการพัฒนาไม่ยั่งยืน สรุปลงเป็นผลการพัฒนา “เศรษฐกิจดีสังคมมีปัญหาการพัฒนาไม่มีคุณภาพและไม่ยั่งยืน” แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (2560-2564) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ยั่งยืน คือการพัฒนาแบบบูรณาการทุก ๆ ด้าน อย่างเป็นองค์รวม ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาให้มากที่สุด โดยมีเป้าหมาย “พัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีคุณธรรมและมีความสุข ชุมชนเข้มแข็งการพัฒนาที่มีความยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs)” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559, บทนำ) สังคมปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปสู่ยุคดิจิทัลที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการสื่อสารทำให้ การเชื่อมต่อระหว่างมนุษย์ในโลกเป็นไปอย่างรวดเร็ว ในลักษณะของสังคมออนไลน์ (Social network) (อรณพ ปิยะสินธิชาติ, ฌมมณ จีรังสุวรรณ และปณิตา วรณพิรุณ, 2555, น. 131) ขณะเดียวกันโลกยังได้แรงหนุนจาก กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่เกิดจากอิทธิพลร่วมทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี สังคมวัฒนธรรม และการเมือง และเมื่อผสานเข้ากับอิทธิพลของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอื่น ๆ จึงก่อให้เกิดพลังผลักดันสังคม ให้มีการพัฒนาไปมากขึ้น (Social progress) Lewis H. Morgan, (1881) ความก้าวหน้าทางสังคมและความก้าวหน้า ทางเทคโนโลยี โดยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นแรงผลักดันให้เกิดความก้าวหน้าทางสังคมและการเปลี่ยนแปลง ทางสังคมเสมอ การเปลี่ยนแปลงในระดับโลกได้ส่งผลต่อสังคมไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กอปรกับสังคมไทยก็มี กระแสผลักดันการปรับเปลี่ยนอื่น ๆ จากภายในประเทศ ในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม การเมืองการปกครอง ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ การขยาย ตัวของชุมชนเมือง การเพิ่มขึ้นของรายได้ประชากรวัยแรงงาน การกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่น การยกฐานะ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจากองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเทศบาล อัตราการเจริญเติบโตของประชากรลดลง

กรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2505 ตามพระราชบัญญัติปรับปรุง กระทรวง ทบวง กรม ฉบับที่ 10 พ.ศ.2505 ตามนโยบายสำคัญของรัฐบาลในยุคนั้นที่ต้องการจะปรับปรุงความเป็นอยู่ และมาตรฐานการครองชีพของประชาชนในชนบทให้ดียิ่งขึ้น จึงให้กรมการพัฒนาชุมชนมีภารกิจที่สำคัญในการส่งเสริม กระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชนส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ฐานรากให้มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพ เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีเศรษฐกิจที่มั่นคงชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืนมีหลักการทำงานที่สำคัญ คือ ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนและสร้างนักพัฒนาที่เป็นชาวบ้านและผู้นำชุมชนให้เป็นแกนนำในการพัฒนา หมู่บ้านร่วมกับนักพัฒนาชุมชนโดยทำให้ประชาชนและผู้นำชุมชน คิด ตัดสินใจ และลงมือดำเนินการในการพัฒนา และแก้ไขปัญหาของชุมชนเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครองและสิ่งแวดล้อม โดยมี นักพัฒนาชุมชนที่ได้รับการแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ในหมู่บ้าน ตำบล มีบทบาทในการส่งเสริม สนับสนุนและประสาน การทำงานกับผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน กรมการพัฒนาชุมชนแบ่งส่วนราชการออกเป็น 2 ส่วน คือ ราชการส่วนกลาง และราชการส่วนภูมิภาคโดยส่วนภูมิภาคประกอบด้วยสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด 76 จังหวัดและสำนักงานพัฒนา ชุมชนอำเภอ 878 อำเภอ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2559, น. 22) “นักพัฒนาชุมชน” เป็นข้าราชการในส่วนภูมิภาค

สังกัดสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ เป็นผู้ทำหน้าที่ขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนทุกงานในพื้นที่ให้บรรลุเป้าหมาย ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน ปรัชญาพัฒนาชุมชนและวิธีการพัฒนาชุมชน เป็นหลักในการทำงาน เพื่อให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ เข้าใจเห็นความสำคัญของงานพัฒนาชุมชนที่เข้าไปสนับสนุนผ่านกิจกรรม โครงการต่าง ๆ และเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานในส่วนที่ตนเองทำได้จนงานสำเร็จอย่างเต็มใจ ในส่วนที่เกินความสามารถของประชาชน นักพัฒนาชุมชนจะทำหน้าที่ในการประสานงานกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาสนับสนุนในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ งบประมาณ ความรู้เฉพาะทาง วัสดุอุปกรณ์ ซึ่งงานตามภารกิจของหน่วยงานและงานตามนโยบายของรัฐบาลที่ได้รับมอบหมายที่สำคัญ การจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) เพื่อสำรวจความเป็นอยู่ของประชาชนระดับครัวเรือน และการจัดเก็บข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบท (กชช.๒ ค) เพื่อสำรวจข้อมูลระดับหมู่บ้าน โครงการแก้ไข ปัญหา ความยากจน (กช.คจ.) เพื่อให้คนที่มีรายได้น้อยยอมไปประกอบอาชีพ การสนับสนุนจัดตั้ง “กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต” เพื่อฝึกให้คนในหมู่บ้านมีการออมเงินและช่วยเหลือกันเอง โครงการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ต้นแบบ เพื่อให้คนในหมู่บ้านพึ่งตนเองได้ โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) โดยใช้วัตถุดิบและภูมิปัญญา ในท้องถิ่น สร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น กองทุนแม่ของแผ่นดิน เพื่อให้คนในชุมชนป้องกัน และแก้ไขปัญหาเสียดินในชุมชนด้วยสันติวิธี กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี เพื่อให้สตรีทั่วไปประกอบอาชีพ การพัฒนา ผู้นำชุมชนให้มีศักยภาพ เพื่อเป็นแกนนำในพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล การส่งเสริมอาชีพแก่ผู้สนใจและมีรายได้น้อย และล่าสุด คือ การดำเนินงานโครงการ ประชารัฐที่สนองตอบนโยบายรัฐบาลเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก ให้ประชาชน มีอาชีพที่เหมาะสม มีรายได้เพิ่มขึ้นและมีความสุข

นักพัฒนาชุมชนจึงมีบทบาทในการทำงานที่สำคัญ 3 บทบาท บทบาทแรก คือ บทบาทของผู้ส่งเสริม โดยเป็นผู้ส่งเสริมความรู้ตามหลักการและกระบวนการพัฒนาชุมชน โดยสร้างความตระหนักให้แก่ผู้นำชุมชน ประชาชน และหน่วยงานต่าง ๆ ให้เห็นความสำคัญของการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารกิจกรรมพัฒนาชุมชน เพื่อถ่ายทอดทักษะและกระตุ้นให้เป็นไปตามหลักการพัฒนาชุมชนบทบาทที่สอง คือ บทบาทของผู้สนับสนุน เป็นบทบาทที่สนับสนุนด้านวิชาการและงบประมาณบางส่วนเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้นำชุมชน ประชาชนให้เป็นแกนนำในการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มต่าง ๆ และบทบาทที่สาม คือ บทบาทของผู้ประสานงานความร่วมมือระหว่างผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้านตำบล ให้มีการจัดระบบและให้บริการข้อมูลข่าวสารของชุมชนรวมทั้งเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของชุมชน (กิตติ ปานแก้ว, 2554, น. 4) ปัจจุบันงานของกรมการพัฒนาชุมชนมีความหลากหลาย ทั้งที่เป็นงานตามภารกิจของหน่วยงานและงานสำคัญตามนโยบายของรัฐบาลที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งล้วนแต่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคน เพื่อให้คนไปพัฒนางานในหมู่บ้านของตนเอง ดังนั้นนักพัฒนาชุมชนนอกจากต้องทำบทบาทของผู้ส่งเสริมการทำงานตามหลักการและกระบวนการพัฒนาชุมชน ผู้สนับสนุนด้านวิชาการและงบประมาณ ผู้ประสานงานความร่วมมือระหว่างผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มต่าง ๆ แล้ว นักพัฒนาชุมชนต้องมีคุณลักษณะที่เปี่ยมไปด้วยพลังศรัทธาในงานพัฒนาชุมชน เสียสละความสุขส่วนตัว อดทนต่อความลำบากที่ต้องอยู่ในชนบท มีใจรักประชาชนและเป็นผู้รอบรู้ในงานพัฒนาชุมชนนักพัฒนาชุมชนจึงเป็นข้าราชการในส่วนภูมิภาคที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นผู้ผลิตงานให้กับกรมการพัฒนาชุมชนให้บรรลุตามเป้าหมาย โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงอาจกล่าวได้ว่าพัฒนากรเป็นผู้ร่วมทุกข์ร่วมสุขเป็นเพื่อน เป็นที่ปรึกษาและอื่น ๆ อีกหลายอย่าง เมื่อมีปัญหาหรือความทุกข์เกิดขึ้น ชาวบ้านจะนึกถึงนักพัฒนาชุมชนเป็นคนแรก (กรมการพัฒนาชุมชน, 2553) และจากการปรับปรุงระบบริหารราชการของรัฐบาล เมื่อปี 2551 กำหนดให้บุคลากรตำแหน่งที่เกษียณอายุราชการมีผลทำให้จำนวนบุคลากรของกรมการพัฒนาชุมชนลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะบุคลากร

ในตำแหน่งนักพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นตัวหลักในการปฏิบัติงานในพื้นที่หมู่บ้าน ตำบล ดังนี้ ปี 2558 ลดลง 298 คน ปี 2559 ลดลง 368 คน ปี 2560 ลดลง 410 คน ปัจจุบันกรมการพัฒนาชุมชนมีจำนวนบุคลากรเหลืออยู่ 6,531 คน และในอีก 5 ปีข้างหน้า (2560-2564) จะลดลงอีก 1,027 คน คงเหลือ 5,504 คน ซึ่งคาดว่าจะจะเป็นปัญหาสำคัญต่อการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนทั้งที่เป็นงานตามภารกิจและนโยบายสำคัญที่รับมอบหมายจากรัฐบาล (กรมการพัฒนาชุมชน, 2553, น. 25)

กรมการพัฒนาชุมชนจึงได้มีการทบทวนบทบาทและวิธีการทำงานของนักพัฒนาชุมชน เพื่อให้สามารถทำงานได้สอดคล้องกับสถานการณ์มาโดยตลอด โดยในปี 2549 ได้ปรับบทบาทการทำงานของนักพัฒนาชุมชนให้เป็น “เชิงวิชาการ” มากขึ้น ในปี 2553 ได้ปรับบทบาทให้นักพัฒนาชุมชนทุกคนเป็น “นักบริหารจัดการชุมชน” มีหน้าที่เป็นที่ปรึกษา พี่เลี้ยง นักประสานงาน และนักบูรณาการเชื่อมโยงนโยบายรัฐบาล ยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชนและยุทธศาสตร์จังหวัด สู่สังคมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ “Creative economy” ในปี 2556 ได้มีการเสนอแนวคิดการปรับตัวของงานพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน” 3 แนวทาง คือ 1) พัฒนาระบบการชุมชนให้เข้มแข็งและสร้างโมเดลการพัฒนา 2) ค้นหา จัดทำทะเบียนกิจกรรมต้นแบบของชุมชนให้บริการผู้มาศึกษาดูงาน และ 3) เสริมสร้างสมรรถนะเพื่อรับประโยชน์จากอาเซียนด้านการพัฒนาธุรกิจ ด้วยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการพัฒนาผู้ประกอบการ (ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์, 2555, น. 9-16) การทำงานยังคงให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางและให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาให้มากที่สุด โดยมีเป้าหมาย “พัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีคุณธรรมและมีความสุข ชุมชนเข้มแข็ง การพัฒนามีความยั่งยืน” ซึ่งสอดคล้องกับภารกิจและเป้าหมายของกรมการพัฒนาชุมชน คือการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากให้มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพเพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีเศรษฐกิจที่มั่นคงชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืนแต่จำนวนของนักพัฒนาชุมชนลดลงทุกปี

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงตระหนักและสนใจที่จะศึกษาบทบาทและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักพัฒนาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อใช้เป็นแนวทางทางในการพัฒนาบทบาทและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักพัฒนาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักพัฒนาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาบทบาทและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักพัฒนาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

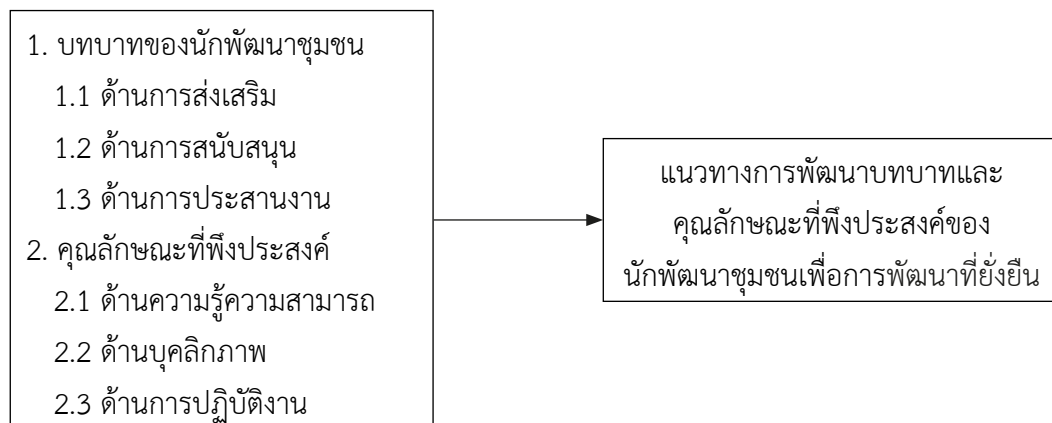
กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาทฤษฎี แนวคิด งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1. ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ทางสังคมวิทยา (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2550)
2. ทฤษฎีทางสังคมวิทยา (Michael Hughes & Carolyn J. Kroehler. (2009) Spencer, H. (1981)
3. แนวคิดบทบาทของนักพัฒนาชุมชน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2555) (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2550)
4. แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (พระธรรมปิฎก, 2543)

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (กิตติ ปานแก้ว, 2554; นงเยาว์ ทองสมบูรณ์, 2552; คำพอง วรรณวัติ, 2553; Africanus, 2012; Rhandzavanhu Harris Rikhotso, 2013)

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาบทบาทและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักพัฒนาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 32 คน เลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) พื้นที่ละ 8 คน ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำสตรี ผู้นำกลุ่ม หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน ประชาชน ชุมชน และประชาชน

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตพื้นที่ จำนวน 4 พื้นที่ เลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากพื้นที่ที่มีผลการดำเนินงานพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับดีเด่น ได้แก่ ภาคเหนือ จังหวัดพิษณุโลก ภาคกลางและภาคตะวันออก จังหวัดระยอง ภาคใต้ จังหวัดชุมพร และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดนครราชสีมา

ขอบเขตเนื้อหา ศึกษาบทบาทของนักพัฒนาชุมชน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการส่งเสริม ด้านการสนับสนุน และด้านการประสานงาน และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักพัฒนาชุมชน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ความสามารถ ด้านบุคลิกภาพ และด้านการปฏิบัติงาน

ขอบเขตระยะเวลา เดือนธันวาคม พ.ศ. 2561 – มกราคม พ.ศ. 2562

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง (Structured interview)

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและผลงานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย
2. สร้างแบบสัมภาษณ์เป็นคำถามแบบมีโครงสร้าง (Structured interview) ที่มีความครอบคลุมเกี่ยวกับ บทบาทและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักพัฒนาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จำนวน 20 ข้อ

3. นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นให้อาจารย์ที่ปรึกษาฯ วิทยานิพนธ์ตรวจสอบความเหมาะสมตามโครงสร้างภาษาและเนื้อหา นำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

4. นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบและปรับแก้ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาฯ วิทยานิพนธ์ เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content validity) นำมาหาค่าความสอดคล้อง (IOC) ได้ค่าเท่ากับ 0.79

5. นำแบบสัมภาษณ์ไปเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ที่ศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ที่ศึกษา
2. เตรียมตัวเกี่ยวกับภาษาที่ใช้ การแต่งกาย อุปกรณ์เครื่องมือต่าง ๆ
3. ลงพื้นที่สร้างความคุ้นเคย (Rapport) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
4. ดำเนินการสัมภาษณ์โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 32 คน ด้วยตนเอง

การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยมีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data triangulation) เพื่อพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้นั้นมีความถูกต้องหรือไม่ วิธีการตรวจสอบ คือ การสอบแหล่งของข้อมูล แหล่งที่มา ได้แก่ เวลา สถานที่ และบุคคล (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2555 น. 129; Creswell, J. (2009)) ซึ่งนักพัฒนาชุมชนมีลักษณะร่วมที่เหมือนหรือคล้ายกัน จึงเป็นการใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล ซึ่งอาจทำพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ ตรวจสอบด้านข้อมูล โดยจะพิจารณาแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลที่แตกต่างกัน เช่น ถ้าข้อมูลต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ ถ้าข้อมูลต่างสถานที่จะเหมือนกันหรือไม่ และถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่ การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย เช่น การเปลี่ยนตัวผู้สัมภาษณ์ และการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นำมาจัดบันทึกและวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

ตอนที่ 2 ศึกษาแนวทางการพัฒนาบทบาทและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักพัฒนาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ผู้ร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน 48 คน เลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) พื้นที่ละ 12 คน ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชุมชน ประชาชน พัฒนาการจังหวัด พัฒนาการอำเภอ นักพัฒนาชุมชน เกษตรจังหวัด ผู้อำนวยการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ท้องเที่ยวจังหวัด และตัวแทนภาคเอกชน

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตพื้นที่ จำนวน 4 พื้นที่ เลือกพื้นที่แบบเจาะจง (Purposive sampling) จากพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน ภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดน่าน ประสบความสำเร็จด้านชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดพัทลุง ประสบความสำเร็จด้านหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ภาคกลาง และภาคตะวันออก ได้แก่ จังหวัดสระบุรี ประสบความสำเร็จด้านหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดชัยภูมิ ประสบความสำเร็จด้านกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

ขอบเขตเนื้อหา แนวทางการพัฒนาบทบาทและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักพัฒนาชุมชน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ประมวลตามแนวคิดของกรมการพัฒนาชุมชน นักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิ

ขอบเขตระยะเวลา เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 – มีนาคม พ.ศ. 2562

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อใช้ในการสนทนากลุ่ม (Focus group)

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและผลงานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย
2. สร้างข้อคำถามการสนทนากลุ่มที่มีความครอบคลุมเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาบทบาทและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักพัฒนาชุมชน จำนวน 3 ข้อ
3. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้อาจารย์ที่ปรึกษาฯ ตรวจสอบความเหมาะสมตามโครงสร้างภาษาและเนื้อหาและนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา
4. นำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content validity) นำมาหาค่าความสอดคล้อง (IOC) ได้ค่าเท่ากับ 0.80
5. นำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลกับผู้ร่วมสนทนากลุ่มในพื้นที่

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับพื้นที่ที่ศึกษา
2. เตรียมตัวเกี่ยวกับภาษาที่ใช้ การแต่งกาย อุปกรณ์เครื่องมือต่าง ๆ
3. ลงพื้นที่ดำเนินการเก็บข้อมูลกับผู้ร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน 48 คน ด้วยตนเอง และมีผู้ช่วยวิจัย เพื่อบันทึกภาพ และบันทึกเสียง จำนวน 2 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม แล้วจัดบันทึกไว้นำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

สรุปผลการวิจัย

1. บทบาทและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักพัฒนาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า

บทบาทที่พึงประสงค์ของนักพัฒนาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้านการส่งเสริม นักพัฒนาชุมชนควรมีบทบาทในเรื่องการส่งเสริมอาชีพการส่งเสริมการตลาดจำหน่ายสินค้า การส่งเสริมการรวมกลุ่มการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการทำแผนชุมชน การเขียนโครงการเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาบุคลากรการส่งเสริมการใช้ภาษาและเทคโนโลยีในการสื่อสารและการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ด้านการสนับสนุนควรมีบทบาทในเรื่องการให้คำปรึกษาและเฝ้าอำนวยความสะดวก, งบประมาณและการประชาสัมพันธ์ และด้านการประสานงาน ควรมีบทบาทประสานงานกับผู้นำชุมชนและหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่สามารถช่วยเหลือสนับสนุนการทำงานในชุมชนได้

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักพัฒนาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้านความรู้ความสามารถ นักพัฒนาชุมชนควรมีคุณลักษณะในเรื่อง มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีทักษะการถ่ายทอดความรู้ และการใช้ภาษาและเทคโนโลยีในการสื่อสาร ด้านบุคลิกภาพ ควรมีคุณลักษณะในเรื่องมีการแต่งกายที่เหมาะสม มีความสุภาพอ่อนน้อมถ่อมตน มีความคิดบวก มีมนุษยสัมพันธ์ มีความเป็นกันเองกับประชาชนและพหุชาติ ด้านการปฏิบัติงานควรมีคุณลักษณะในเรื่องรักงานพัฒนาชุมชน มีความมุ่งมั่นตั้งใจ ตรงต่อเวลา เสียสละ วางตัวเป็นกลาง รับฟังความคิดเห็นผู้อื่นและลงพื้นที่สม่ำเสมอ

2. แนวทางการพัฒนาบทบาทและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักพัฒนาชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า ประกอบด้วย DEPT

D (Development) การพัฒนาคน เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

E (Ethics) การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

P (Participation) การพัฒนาการมีส่วนร่วม

T (Technology) การพัฒนาการใช้ภาษาและเทคโนโลยี

แนวทางการพัฒนาบทบาทที่พึงประสงค์ของนักพัฒนาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้านการพัฒนาคน นักพัฒนาชุมชนควรมีบทบาทในเรื่องการสร้างอาชีพ, การผลิตและการตลาด, วิถีชีวิตแบบพอเพียง, การทำบัญชีครัวเรือน, การใช้ภาษาและเทคโนโลยีการสื่อสาร, การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้, การทำแผนชุมชน, การเขียนโครงการ, การประสานงาน, การมีส่วนร่วม, การรวมกลุ่ม, การประชาสัมพันธ์, การพัฒนาบุคลากร, การเรียนรู้สิ่งใหม่ตลอดชีวิต, ทักษะการถ่ายทอดความรู้, การเป็นที่ปรึกษาและเฝ้าอำนวยความสะดวกด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ ควรมีบทบาทในเรื่องการผลิตและจำหน่ายสินค้าชุมชนให้มีรายได้, การพัฒนาสินค้าให้มีมาตรฐานและการท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์ ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ควรมีบทบาทในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ อากาศและป่าไม้

แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักพัฒนาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน นักพัฒนาชุมชนควรมีคุณลักษณะในเรื่องการมีธรรมาภิบาล, มีมนุษยสัมพันธ์, มีวุฒิภาวะทางอารมณ์, มีภาวะผู้นำ, บุคลิกภาพดี, พหุชาติ, รักงานพัฒนาชุมชน, มีความมุ่งมั่นตั้งใจทำงาน, ตรงต่อเวลา, เสียสละ, วางตัวเป็นกลาง, รับฟังความคิดเห็นผู้อื่นและลงพื้นที่สม่ำเสมอ

อภิปรายผลการวิจัย

1. บทบาทและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักพัฒนาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า ด้านการส่งเสริมนักพัฒนาชุมชนควรมีบทบาทในเรื่องการส่งเสริมอาชีพ, การส่งเสริมการตลาดจำหน่ายสินค้า การส่งเสริมการรวมกลุ่ม, การส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการทำแผนชุมชน การเขียนโครงการเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาบุคลิกภาพ, การส่งเสริมการใช้ภาษาและเทคโนโลยีในการสื่อสารและการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ด้านการสนับสนุนควรมีบทบาทในเรื่องการให้คำปรึกษาและเื้อออำนวยความสะดวก, งบประมาณและการประชาสัมพันธ์ ด้านการประสานงานควรมีบทบาทประสานงานกับผู้นำชุมชน และหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่สามารถช่วยเหลือสนับสนุนการทำงานในชุมชนได้ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักพัฒนาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน นักพัฒนาชุมชนควรมีคุณลักษณะด้านความรู้ความสามารถ ในเรื่องมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต, มีทักษะการถ่ายทอดความรู้และการใช้ภาษาและเทคโนโลยีในการสื่อสาร ด้านบุคลิกภาพควรมีคุณลักษณะในเรื่องการแต่งกายที่เหมาะสม, มีความสุภาพ, อ่อนน้อมถ่อมตน, มีความคิดบวกมีมนุษยสัมพันธ์, มีความเป็นกันเองกับประชาชนและพหุชาติ ด้านการปฏิบัติงานควรมีคุณลักษณะในเรื่องรักษานักพัฒนาชุมชน, มีความมุ่งมั่นตั้งใจ, ตรงต่อเวลา, เสียสละ, วางตัวเป็นกลาง, รับฟังความคิดเห็นผู้อื่นและ ลงพื้นที่สม่ำเสมอ สอดคล้องกับงานวิจัยของ กิตติ ปานแก้ว (2554) ศึกษาบทบาทนักพัฒนาชุมชน(พัฒนากร) ในจังหวัดยะลาที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง ผลการวิจัยพบว่า บทบาทนักพัฒนาชุมชน (พัฒนากร) ในจังหวัดยะลาที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง ด้านการเป็นผู้ส่งเสริม ด้านการเป็นผู้ประสานงานและด้านการเป็นผู้สนับสนุน อยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ สถานภาพ ระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่และระดับการศึกษาที่แตกต่างกันมีความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชนแตกต่างกัน ส่วนปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศและรายได้ที่แตกต่างกันมีความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกัน สำหรับปัจจัยแวดล้อม ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในงานพัฒนาชุมชนที่แตกต่างกัน มีความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชนที่แตกต่างกัน ส่วนปัจจัยแวดล้อมด้านการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชนที่แตกต่างกัน มีความคาดหวังต่อบทบาทของนักพัฒนาชุมชนที่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ นงเยาว์ ทองสมบูรณ์ (2552) ศึกษาการปรับเปลี่ยนบทบาทนักพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับความต้องการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า 1) การปฏิบัติงานในบทบาทหน้าที่ของนักพัฒนาชุมชนสังกัดกรมการพัฒนาชุมชนไม่เข้าซ้อนกับการปฏิบัติงานในบทบาทหน้าที่ของนักพัฒนาชุมชนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องการให้นักพัฒนาชุมชนสังกัดกรมการพัฒนาชุมชนปรับเปลี่ยนบทบาทเป็นนักวิชาการพัฒนาชุมชน เป็นนักประสานงาน และมีการทำงานเป็นทีมร่วมกับนักพัฒนาชุมชนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3) ปัญหา อุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ของนักพัฒนาชุมชนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น นักพัฒนาชุมชนมีจำนวนจำกัด และขาดความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งขาดประสบการณ์ในการทำงานด้านการพัฒนาชุมชน ขาดงบประมาณที่เพียงพอและเหมาะสม ขาดการประสานงานกับภาคีที่มีเป้าหมายเดียวกัน และระยะเวลาในการจัดทำแผนไม่สอดคล้องและสัมพันธ์กับหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับแนวคิดของ จารุงศ์ พลเดช (2546, น. 1-7) กล่าวว่า บทบาทของนักพัฒนามี 8 บทบาท ดังนี้ 1. บทบาทเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change agent) 2. บทบาทเป็นนักรวมกลุ่ม (Organizer) 3. บทบาทผู้ให้การศึกษา (Educator) 4. บทบาทเป็นผู้กระตุ้นเตือนยั่วยุ (Driver) 5. บทบาทเป็นผู้ประสานงาน (Coordinator) 6. บทบาทเป็นตัวเชื่อม (Combinator) 7. บทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) 8. บทบาทเป็นผู้สื่อความคิดติดต่อ

(Trans formator) และสอดคล้องกับแนวคิดของ มัณฑนา สังขะภรณ์ (2543, น. 48) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง คุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับคน คือ มีสุขภาพดี มีสมรรถภาพทางกายสมบูรณ์ มีสุขนิสัยที่ดี มีมนุษยสัมพันธ์อันดี มีความเป็นประชาธิปไตย มีความรู้ ทักษะทางเทคนิค สามารถใช้เครื่องมือและวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีได้อย่างคล่องแคล่ว ที่สำคัญควรต้องมีความสามารถในการปรับตัวได้อย่างผสมผสานในลักษณะต่างขั้วมิติต่าง ๆ มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ปัญญา อารมณ์ สังคม และทักษะความสามารถตลอดจนพฤติกรรมที่แสดงออกต้องสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่นได้ เป็นคุณลักษณะที่ชุมชนหรือสังคมต้องการในด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึก สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ อย่างมีความสุข ในฐานะที่เป็นพลเมืองไทย และพลเมืองโลก

2. แนวทางการพัฒนาบทบาทและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักพัฒนาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย DEPT ได้แก่ D (Development) การพัฒนาคน เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม E (Ethics) การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม P (Participation) การพัฒนาการมีส่วนร่วม T (Technology) การพัฒนาการใช้ภาษาและเทคโนโลยี แนวทางการพัฒนาบทบาทที่พึงประสงค์ของนักพัฒนาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้านการพัฒนาคน นักพัฒนาชุมชนควรมีบทบาทในเรื่องการสร้างอาชีพ, การผลิตและการตลาด, วิถีชีวิตแบบพอเพียง, การทำบัญชีครัวเรือน, การใช้ภาษาและเทคโนโลยีการสื่อสาร, การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้, การทำแผนชุมชน, การเขียนโครงการ, การประสานงาน, การมีส่วนร่วม, การรวมกลุ่ม, การประชาสัมพันธ์, การพัฒนาบุคลิกภาพ, การเรียนรู้ตลอดชีวิต, ทักษะการถ่ายทอดความรู้, การเป็นที่ปรึกษาและเอื้ออำนวยความสะดวก ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ ควรมีบทบาทในเรื่องการผลิตและจำหน่ายสินค้าชุมชนให้มีรายได้ การพัฒนาสินค้าให้มีมาตรฐานและการท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์ ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ควรมีบทบาทในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ อากาศและป่าไม้ และแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักพัฒนาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน นักพัฒนาชุมชนควรมีคุณลักษณะในเรื่องการมีอัธยาศัยที่ดี, มีมนุษยสัมพันธ์, มีวุฒิภาวะทางอารมณ์, มีภาวะผู้นำ, บุคลิกภาพดี, พุดจาดี, รักงานพัฒนาชุมชน, มีความมุ่งมั่นตั้งใจทำงาน, ตรงต่อเวลา, เสียสละ, วางตัวเป็นกลาง, รับฟังความคิดเห็นผู้อื่นและลงพื้นที่สม่ำเสมอ สอดคล้องกับงานวิจัยของ คำพอง วรรณวดี (2553) ศึกษาความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนต่อบทบาทการพัฒนาชุมชนในอนาคต: กรณีศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดหลักที่ควรใช้ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนในอนาคต คือแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดการพึ่งตนเอง 2) เป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาชุมชนที่ควรใช้ คือชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนพึ่งตนเองได้ และครอบครัวมีคุณภาพชีวิตดี มีความสุข 3) กลไกการพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนคือ องค์การมหาชน รัฐวิสาหกิจ องค์การภาคประชาชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐ 4) รูปแบบการพัฒนาชุมชนที่ควรใช้ คือ ใช้ชุมชนเป็นตัวตั้ง การบูรณาการพันธกิจ บทบาท หน่วยงาน องค์การของภาคีการพัฒนา 5) วิธีการพัฒนาชุมชนที่ควรใช้ คือ การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และการสนับสนุนวิชาการการพัฒนาชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ African us (2012) ศึกษาความเป็นมืออาชีพในการพัฒนาชุมชนแอฟริกาใต้ ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการประเด็นและความสำเร็จความจำเป็นในการพัฒนาชุมชนเพื่อสร้างสรรค์ประสิทธิภาพในการพัฒนาในแอฟริกาใต้ วิถีทางที่ดีที่สุดในการพัฒนาชุมชนเพื่อให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็งด้วยคุณภาพมีความต่อมาตรฐานและจรรยาบรรณการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องเอาใจใส่อย่างรอบคอบในแอฟริกาใต้ขั้นตอนการจัดระเบียบคนถือเป็นขั้นตอนแรกที่ต้องดำเนินการรองรับกรอบรูปแบบใหม่นี้

เพื่อสร้างสรรค์สร้างทั้งการปฏิบัติของชุมชนและผู้ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาชุมชนอย่างมืออาชีพในการเข้าสู่สภาวะการพัฒนาชุมชนอย่างมั่นคง ยิ่งทำสำเร็จมากเท่าไร เส้นทางสู่ความสำเร็จเปิดกว้างขึ้นเท่านั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Rhandzavanhu Harris Rikhotso (2013) ศึกษาความท้าทายของการพัฒนาชุมชนในการพัฒนาชุมชนของเขตเทศบาลมคยาโด จังหวัดลิโมโปปรานชวานู แอริสริคโฮโซ ผลการวิจัยพบว่า การให้บริการแก่ชุมชน ได้แก่ การจัดหาทรัพยากรน้ำ ไฟฟ้าและบริการทางสังคมด้านอื่น ๆ ในส่วนสำคัญนั้น การพัฒนาชุมชนถูกดำเนินการขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการอำนวยความสะดวกด้านการสื่อสารระหว่างรัฐบาลกับชุมชน เพื่อให้แน่ใจว่าบริการที่ชุมชนได้รับมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลการเริ่มต้นของการพัฒนาชุมชนจะประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องเกิดจากความสำเร็จด้านการจัดการกับความท้าทายในการให้บริการแก่ชุมชน ความท้าทายในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลกำลัง ถูกดำเนินการแก้ไขผ่านการดำเนินงานของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพหากการพัฒนาชุมชนสามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ในเขตเทศบาลมคยาโด ความท้าทายในการให้บริการแก่ชุมชนจะสามารถแก้ไขได้ภายในช่วงเวลาอันเหมาะสม โครงการของหน่วยงานเพื่อส่งเสริม วางแผนและเป็นแนวร่วมสำคัญระหว่างภาครัฐ เพื่อการได้รับประโยชน์จากรัฐบาลผู้ให้บริการ สอดคล้องกับแนวคิดของ สุทธิดา ศิริบุญหลง (2554, น. 22-25) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึงการพัฒนา 3 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาคน ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม มีลักษณะที่เป็นบูรณาการ (Integrated) เกิดความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กันทำให้คนอยู่ร่วมกับธรรมชาติเป็นชุมชนอยู่ดีกินดี และอยู่เย็นเป็นสุข การพัฒนาต้องสร้างความเที่ยงธรรมให้คนเข้ามามีส่วนร่วมตรงกับความต้องการตามความจำเป็นในปัจจุบัน โดยสามารถรองรับความต้องการหรือความจำเป็นที่จะเกิดแก่ชนรุ่นหลัง ๆ ด้วย ทั้งนี้มาตรฐานการครองชีพที่เลียดความจำเป็นขั้นพื้นฐานต่ำสุดจะยั่งยืนต่อเมื่อมาตรฐานการบริโภคในทุกหนทุกแห่งคำนึงถึงความยั่งยืนในระยะยาว (Long-term sustainability) ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นอย่างแท้จริง สอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก ประยุต ประยุตโต (2543, น. 65) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนว่าแบ่งออกเป็น 2 ปัจจัย ได้แก่

1) เป็นการพัฒนาคือเป็นแกนกลางของการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยมุ่งเน้นแก้ปัญหาความยากจนการพัฒนาต้องสามารถตอบสนองความต้องการของคนในปัจจุบันขั้นพื้นฐานได้อย่างพอเพียงทั้งด้านการศึกษาสุขภาพอนามัยที่อยู่อาศัยและฐานะความเป็นอยู่ที่ดี รวมทั้งมาตรการนโยบายประชากรที่เหมาะสม 2) ธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมด้วยการพิทักษ์รักษาบำรุง ช่วยสภาพธรรมชาติและใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพแต่การพัฒนาจะสำเร็จได้นั้นต้องอาศัยการพัฒนาจริยธรรมทั้งในระดับบุคคลและระดับชาติ (จริยธรรมที่แท้ต้องสามารถทำให้มนุษย์มีความสุขจึงจะเกิดการพัฒนายั่งยืน) การพัฒนาทางการศึกษานับว่าเป็นองค์ประกอบแรกที่จะช่วยผลักดันให้เกิดการพัฒนาอื่น ๆ ต่อไปอย่างน้อยทำให้คนรู้เท่าทันปัญหาที่เกิดขึ้นและที่สำคัญต้องมีการประนีประนอม คือ ยอมลดละความต้องการของตนเองเพื่อให้แต่ละฝ่ายได้ประโยชน์บ้าง หลักการเหล่านี้เองจะทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืนได้ และสอดคล้องกับแนวคิดจากงานวิจัยของมหาวิทยาลัยขอนแก่น (2554, น. 55) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนแบ่งออกเป็น 2 ปัจจัย ได้แก่ 1) การพัฒนาคือที่มุ่งเน้นแก้ปัญหาความยากจนตอบสนองความต้องการของคนในปัจจุบันขั้นพื้นฐานได้อย่างพอเพียงทั้งด้านการศึกษา สุขภาพอนามัยที่อยู่อาศัยและฐานะความเป็นอยู่ที่ดี 2) มีการบำรุงรักษาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมอย่างประหยัด การพัฒนาด้านการศึกษาเป็นองค์ประกอบแรกที่จะช่วยผลักดันให้เกิดการพัฒนาอื่น ๆ ทำให้คนรู้เท่าทันปัญหาที่เกิดขึ้นและที่สำคัญมีการประนีประนอม ยอมลดละความต้องการของตนเองเพื่อให้แต่ละฝ่ายได้ประโยชน์ การพัฒนาที่ยั่งยืนตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการที่เรียกว่าความยุติธรรมระหว่างสองรุ่น (Integration Equity) ครอบคลุมสองลักษณะ ได้แก่ ลักษณะแรกเน้นเรื่อง

การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแบบมีขีดจำกัดโดยมุ่งเน้นวิถีของประชาชนที่มีเศรษฐกิจพอเพียง ลักษณะที่สองเน้นเรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยการใช้สอยให้คุ้มค่าและใช้น้อยลง ประชากรมีความสามารถด้านเทคโนโลยีมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กรมการพัฒนาชุมชนควรปรับบทบาทของนักพัฒนาชุมชนในด้านการส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน คือการทำให้ประชาชนมีรายได้ โดยการส่งเสริมด้านอาชีพ การพัฒนา ผลิตภัณฑ์ OTOP การท่องเที่ยวชุมชน โดยการส่งเสริมแบบครบวงจร ทั้งการให้ความรู้สนับสนุนงบประมาณ การตลาด และการประชาสัมพันธ์ เพราะเมื่อประชาชนมีรายได้อย่างต่อเนื่อง เศรษฐกิจในครอบครัวดี ไม่มีหนี้สิน ก็จะทำให้ ปัญหาสังคมของชุมชนหมดไป และมีเวลาเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านอื่น ๆ การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ชุมชน ก็จะเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

2. กรมการพัฒนาชุมชน ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนตั้งแต่การฝึกอบรมก่อนประจำการ เพื่อให้ บุคลากรของกรมการพัฒนาชุมชนสามารถลงมาทำงานพัฒนาชุมชนในพื้นที่ให้ประสบความสำเร็จได้อย่างยั่งยืน โดยการปรับหลักสูตรการพัฒนาบุคลากรก่อนประจำการให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาบทบาทและคุณลักษณะ ที่พึงประสงค์ของนักพัฒนาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะการปรับทัศนคติให้มีใจรักงานพัฒนาชุมชนอย่าง แท้จริง

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. นักพัฒนาชุมชนควรพัฒนาตนเองให้มีความรู้เรื่องการส่งเสริมอาชีพให้ประชาชนมีรายได้, การใช้เทคโนโลยี ในการสื่อสารประชาสัมพันธ์, การใช้ภาษาอังกฤษและการพัฒนาบุคลิกภาพเพื่อนำความรู้ไปถ่ายทอดและพัฒนาคคนใน ชุมชน

2. นักพัฒนาชุมชนควรพัฒนาตนเองให้มีคุณลักษณะเป็นคนเรียนรู้ตลอดชีวิต, มีทักษะการถ่ายทอดความรู้ ให้คนเข้าใจ, มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน เพื่อเป็นปรึกษาและได้รับความร่วมมือจากประชาชน

3. นักพัฒนาชุมชนควรปรับทัศนคติให้มีใจรักงานพัฒนาชุมชน มีความมุ่งมั่นตั้งใจทำงานและลงพื้นที่ สม่ำเสมอ เพื่อเป็นแรงบันดาลใจในการทำงานให้สำเร็จและสร้างความคุ้นเคยกับประชาชน

4. นักพัฒนาชุมชนควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการทำงานใน ชุมชนทุกขั้นตอน เพื่อให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของและช่วยกันดูแลรักษาไว้ตลอดไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมสำหรับนักพัฒนาชุมชนในศตวรรษที่ 21

2. ควรศึกษารูปแบบการทำงานของนักพัฒนาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่พิเศษ เช่น จังหวัดชายแดน ภาคใต้ พื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ พื้นที่สูง พื้นที่เฉพาะ เช่น เกาะ เพื่อขยายองค์ความรู้

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2553). รายงานผลการศึกษาประสิทธิภาพการทำงานของหน่วยงานหลังการปรับบทบาทภารกิจ และอำนาจหน้าที่ตามโครงสร้างการแบ่งส่วนราชการกรมการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2553). คู่มือการสร้างและพัฒนาหลักสูตรนักบริหารจัดการชุมชน. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2559). แผนยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2560-2564. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- กิตติ ปานแก้ว. (2554). บทบาทนักพัฒนาชุมชน (พัฒนากร) ในจังหวัดยะลาที่ผู้นำชุมชนคาดหวัง (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต), สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์ และคณะ. (2555). 50 ปี กรมการพัฒนาชุมชน อุทิศตน พัฒนาคน สร้างชุมชนอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ: อีเกิ้ล เปเปอร์.
- คำพอง วรรณวิติ. (2553). ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนต่อบทบาทการพัฒนาชุมชนในอนาคต: กรณีศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต), สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- จารุพงศ์ พลเดช. (2546). การบริหารแบบมีส่วนร่วมและการให้อำนาจปฏิบัติ. วารสารพัฒนาชุมชน, 42(4), 13-18.
- นงเยาว์ ทองสมบูรณ์. (2552). การปรับเปลี่ยนบทบาทนักพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับความต้องการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์. (2550). แนวคิดแนวทางการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2543). จุดเปลี่ยนแห่งศตวรรษ : ทศนะแม่บทเพื่อการปฏิบัติวัฒนธรรมแบบใหม่ (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (2554). แนวคิดหรือหลักการของการพัฒนาที่ยั่งยืน. เข้าถึงได้จาก <http://sukanrat.blogspot.com/2012/09/sustainable-development.html>
- มณฑนา ศังฆะกฤษณ์ และวราพรรณ น้อยสุวรรณ. (2543). ทิศทางการศึกษาไทยในอนาคต ใน 100 ปี กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2550). ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). เอกสารประกอบการระดมความคิดเห็น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สุทธิดา ศิริบุญหลง. (2554). การพัฒนาแบบยั่งยืน: กระบวนการกระทำทางเศรษฐกิจสังคม (metabolism) และการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติเชิงสร้างสรรค์. สืบค้นจาก <http://www.oocities.org/tokyo/dojo/6860/suthida.htm>
- สุภางค์ จันทวานิช. (2555). วิวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- อรณพ ปิยะสินธ์ชาติ, ณมน จีรังสุวรรณ และปณิตา วรรณพิรุณ. (2555). การเรียนรู้แบบเชื่อมต่อ: มุมมองที่ต้องตระเตรียมสำหรับสังคมไทยในยุคดิจิทัล. *วารสารวิชาการครุศาสตร์อุตสาหกรรมพระจอมเกล้าพระนครเหนือ*, 3(2), 129-138.
- Africanus. (2012). *Widespread occurrence of "Candidatus liberibacter africanus subspecies capensis" in Calodendrum capense in South Africa*. Springer Netherlands.
- Creswell, J. (2009). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed method Approaches* (3rd ed.). California: Sage.
- Hughes, M., & Carolyn J. K. (2008). *Sociology* (7th ed.). Boston: McGraw-Hill Companies, T.H.E.
- Morgan, H. L. (1881). *The Social Theories of Lewis Henry Morgan*. The Editors of Encyclopaedia Britannica: The Editors of Encyclopaedia Britannica.
- Rikhotso, R. H. (2013). *The challenges of Community Development Workers in the implementation of the Community Development Workers' Programme in Makhado Local Municipality, Limpopo Province*(Thesis) Master of Public Administration, School of Public Leadership in the Faculty of Economic and Management Sciences at Stellenbosch University.
- Spencer, H. (1981). *Specialized Administration; in The Man verses the State, with Six Essays on Government, Society, and Freedom*. Indianapolis: Liberty Classics.